

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М.П. Драгоманова**

СТАДНИК Світлана Степанівна

УДК 37.036:745 (476) (043.5)

**ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ
ТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ
УКРАЇНСЬКОГО ПИСАНКОВОГО РОЗПИСУ**

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
КОРЕЦЬ Микола Савич,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, Інженерно-педагогічний інститут,
завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
ТИТАРЕНКО Валентина Петрівна
Полтавський Національний
педагогічний університет імені В.Г. Короленка
декан факультету технологій та дизайну,
завідувач кафедри теорії та методики технологічної освіти

кандидат педагогічних наук, доцент
ЛЕВЧЕНКО Фесалоніка Григорівна
Інститут педагогіки НАПН України
старший науковий співробітник відділу технологічної освіти
та допрофесійної підготовки

Захист відбудеться «14» квітня 2015 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.053.19 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 01601, Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий «13» березня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.П. Малезик

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Соціально-економічна перебудова суспільства завжди призводить до зміни вимог, які ставлять до освіти. Сучасне життя зумовлює необхідність формування у навчальних закладах творчої, внутрішньо вільної, ініціативної особистості, здатної брати на себе відповідальність. Особливого значення тут набуває прагнення та здатність учнів активно досліджувати новизну і складність історико-культурної спадщини та сучасних соціальних явищ, традиційних засобів праці й інноваційної техніки та технологій. Це активно-пізнавальне ставлення до дійсності передбачає специфічну педагогічну діяльність зі створення оптимальних умов для реалізації потенційних можливостей особистості, формування в учнів високого рівня активності, самостійності, пізнавального інтересу та ініціативи.

Сьогодні проблема формування в учнів творчої ініціативи набуває особливої актуальності, оскільки виявляється в здатності до самостійного пошуку завдань, самоствердження, самовираження і самореалізації. Одним із важливих засобів формування творчої ініціативи учнів є художньо-трудова діяльність у загальноосвітній школі, зокрема, навчання українського писанкового розпису.

Аналіз наукових джерел показав, що у психології та педагогіці накопичений чималий досвід, необхідний для постановки і розв'язання проблеми формування творчої ініціативи у процесі художньо-трудової діяльності. Дослідження цього процесу вважаємо продуктивним на основі теорії активної навчальної діяльності (В. Давидов, Г. Костюк, Д. Ниренберг, Г. Щукіна, Д. Ельконін та ін.), аналізу ролі творчості у навчальному процесі (Д. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, Л. Божович, І. Волощук, В. Моляко, Я. Пономарьов, С. Сисоєва та ін.) та активності в творчій художньо-трудовій діяльності (Б. Неменський, Л. Оршанський, М. Тименко, В. Титаренко, Б. Юсов та ін.). Окремі компоненти прояву ініціативи висвітлені в психолого-педагогічних дослідженнях, зокрема: мотиваційний (Д. Богоявленська, Н. Вишнякова, Н. Литвинова); емоційний (Б. Додонов, П. Каптерев, Л. Новикова, П. Якобсон); когнітивний (В. Дружинін, М. Бургін, А. Коваленко, Б. Теплов); вольовий (О. Ковальов, С. Рубінштейн, П. Рудик); продуктивний (М. Вертгеймер, С. Максименко). Суть поняття творчої ініціативи та шляхи її формування досліджували Л. Волкова, Н. Маклакова та Н. Степашов.

Теоретичний аналіз дає підстави констатувати, що в психолого-педагогічній науці, по-перше, непереконливо висвітлена проблема формування творчої ініціативи школяра; по-друге, не створено єдиного підходу до визначення структури цього процесу; по-третє, залишаються недостатньо вивченими потенційні можливості художньо-трудової діяльності (зокрема, українського писанкового розпису) для формування творчої ініціативи учня в умовах загальноосвітньої школи. Крім цього, аналіз психологічної, педагогічної і методичної літератури, моніторинг навчально-

виховного процесу в контексті окресленої проблеми показали, що склалися об'єктивні умови, які дозволяють сформулювати науково-теоретичні та педагогічні позиції щодо механізмів формування творчої ініціативи школяра у процесі художньо-трудової діяльності.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена реальними завданнями системи вітчизняної загальної освіти та існуючими *суперечностями* між: потребою суспільства в творчій й ініціативній особистості та недостатнім рівнем сформованості творчої ініціативи у сучасних школярів; педагогічним потенціалом художньо-трудової підготовки для формування творчої ініціативи учнів і недостатнім використанням її можливостей, зокрема традицій символіки, орнаментики, колористики українського писанкового розпису; потребою освітньої практики в способах формування творчої ініціативи школярів у процесі художньо-трудової діяльності та неопрацьованістю відповідного змісту, форм, методів і засобів цієї навчально-пізнавальної діяльності. Звідси проблема дослідження полягає в пошуку і науковому обґрунтуванні змісту, методів і засобів формування творчої ініціативи школярів у процесі художньо-трудової діяльності на уроках трудового навчання.

Актуальність проблеми, її теоретична значущість, недостатня практична і методична розробленість зумовили вибір *теми дисертаційного дослідження*: „Формування в учнів основної школи творчої ініціативи у процесі навчання українського писанкового розпису”.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідних робіт і є складовою наукової теми Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова „Зміст освіти, форми, методи і засоби фахової підготовки вчителів технологій” (протокол № 5 від 28 травня 2008 р., 0108U001733). Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (протокол № 2 від 25.09.2014 р.) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 9 від 29.11.2002 р.).

Мета і задачі дослідження.

Мета: розробити й експериментально перевірити формування творчої ініціативи учнів у процесі художньо-трудової діяльності, а також зміст і методику навчання українського писанкового розпису.

Досягнення цієї мети вимагало вирішення таких *задач*:

1) з'ясувати потенційні можливості українського писанкового розпису для формування у школярів творчої ініціативи та уточнити сутність поняття „творча ініціатива учнів основної школи з писанкарства”;

2) розробити зміст і методику навчання школярів українського писанкового розпису та формування їхньої творчої ініціативи;

3) обґрунтувати сукупність педагогічних умов, сприятливих для формування творчої ініціативи учнів 5–9 класів на заняттях з писанкового розпису;

4) визначити критерії, показники та рівні сформованості творчої ініціативи і навчальних досягнень школярів у галузі писанкарства;

5) експериментально перевірити зміст і методикау навчання українського писанкового розпису, а також педагогічні умови ефективного формування творчої ініціативи школярів.

Об'єкт дослідження – процес творчої художньо-трудової підготовки учнів в основній загальноосвітній школі.

Предмет дослідження: методика формування творчої ініціативи учнів 5–9 класів у процесі навчання українського писанкового розпису.

Методи дослідження. Теоретико-методологічною основою дослідження стали базові принципи теорії наукового пізнання; філософські положення теорії про діалектичну єдність загального й одиничного, загальнолюдського і національного, взаємодії естетики та технології; концепція моделювання складних педагогічних об'єктів і процесів; системний, діяльнісний, особистісно зорієнтований, інтеграційний та інші методологічні підходи; теорії і концепції реформування системи національної освіти та виховання (В. Андрущенко, С. Гончаренко, М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Мадзігон та ін.); положення теорії навчання технологій (Й. Гушулей, О. Коберник, М. Корець, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, С. Ткачук, Д. Тхоржевський, А. Цина та ін.); теоретичні засади творчої художньо-трудової підготовки учнівської та студентської молоді (Н. Кардаш, М. Курач, Г. Мельник, Л. Оршанський, Б. Прокопович, І. Савчук, Т. Сиротенко, В. Тищенко, В. Титаренко, А. Чумак та ін.); нормативно-правові документи – Закони України „Про освіту”, „Про загальну середню освіту”, „Про вищу освіту”, Національна стратегія розвитку освіти на 2012–2021 роки, Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (освітня галузь „Технології”) тощо.

Зокрема, на різних етапах дослідження використано такі методи:

1) *аналітичні* (аналіз і синтез філософських, культурологічних, соціологічних, психологічних, педагогічних, мистецтвознавчих, техніко-технологічних знань, навчальних і методичних видань, програмних і нормативних матеріалів з проблем організації художньо-трудової підготовки школярів) – для з'ясування сутності основних дефініцій і положень, виявлення в теорії і на практиці сучасного стану творчої художньо-трудової діяльності учнів у загальноосвітній школі;

2) *прогностичні* (моделювання, експертні оцінки, узагальнення незалежних характеристик тощо) – для обґрунтування моделі системи формування творчої ініціативи учня у процесі вивчення українського писанкового розпису, відбору змісту, розробки авторської методики навчання та виявлення відповідних педагогічних умов;

3) *діагностичні* (спостереження, бесіди, анкетування, протоколювання емоційно-педагогічних ситуацій, дидактичне тестування тощо) – для вивчення рівня сформованості у школярів емотивного, когнітивного та діяльнісного компонентів творчої ініціативи;

4) *педагогічного експерименту* (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для перевірки дієвості педагогічних умов формування творчої ініціативи, а також ефективності змісту та авторської методики навчання учнів 5–9 класів писанкового розпису;

5) *статистичної й аналітичної обробки даних* – для доведення достовірності та доцільності впровадження запропонованих педагогічних умов, змісту і методики, якісного аналізу й узагальнення результатів формування знань, умінь і творчої ініціативи учнів.

Наукова новизна одержаних результатів:

– *вперше підібрано* зміст трудового навчання учнів 5–9 класів за варіативним модулем „Український писанковий розпис” та *розроблено* авторську методику навчання писанкарства і формування творчої ініціативи учнів у процесі цієї художньо-трудової діяльності;

– *спроектовано* методичну модель формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі, а також *визначені та перевірені* педагогічні умови її реалізації (створення вчителем емоційно-педагогічних ситуацій, спрямованих на збагачення особистісно-творчого досвіду, актуалізацію міжособистісної взаємодії, підтримання інтересу до різних художніх технік писанкового розпису; стимулювання педагогом рефлексії учнів, яка розширює можливість усвідомлення себе активним суб’єктом творчої діяльності у мистецтві писанкового розпису; проектування і реалізація індивідуальної художньо-трудової траєкторії учня, сприятливої для формування його творчої ініціативи з писанкарства);

– *уточнено* формулювання сутності поняття „творча ініціатива учня основної школи з писанкарства” як інтегративної якості особистості, яка проявляється у здатності до проектування творчого середовища у мистецтві писанкового розпису, уможливорює досягнення майстерності виконання традиційних і сучасних технік писанкарства та забезпечує потребу учнів в етнокультурній самореалізації;

– *досліджено* етапи формування творчої ініціативи учня у художньо-трудої діяльності (цільовий, організаційно-діяльнісний, результативно-рефлексивний), структурні компоненти (емотивний, когнітивний, діяльнісний), критерії та рівні сформованості творчої ініціативи учнів (низький, достатній, високий);

– *розвинуто* наукові положення про розвиток творчої ініціативи учнів у процесі художньо-трудої підготовки в загальноосвітній школі.

Практичне значення результатів дослідження полягає в розробці навчально-методичного інструментарію, який містить варіативний модуль „Український

писанковий розпис” навчальної програми з трудового навчання для 5–9 класів і методичні рекомендації вчителям технологій щодо його впровадження; методичні поради зі створення розвивального навчально-виховного середовища, оптимального для забезпечення ефективного формування в учнів інтелектуально-творчих, художньо-трудова знань й умінь та творчої ініціативи. Теоретичні положення і результати дослідно-експериментальної роботи можуть бути використані для подальших педагогічних досліджень, укладання навчальних програм і методичних рекомендацій, написання підручників та навчальних посібників з народних художніх промислів і ремесел, проведення науково-методичних семінарів та занять у системі підвищення кваліфікації вчителів технологій, керівників художньо-прикладних гуртків і студій у педагогічних ВНЗ та обласних інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Основні положення дисертаційного дослідження впроваджено у навчальний процес ЗОШ I–III ступенів № 6, м. Коломия Івано-Франківської області (довідка № 402/01-17/01 від 18.09.2014 р.); ЗОШ I–III ступенів № 74, м. Львів-Рудно (довідка № 428 від 16.09.2014 р.); ЗОШ I–III ступенів № 11, м. Вінниця (довідка № 788 від 26.09.2014 р.); ЗОШ I–III ступенів смт. Рокитне Рівненської області (довідка № 131/02-04 від 24.09.2014 р.); комунального навчального закладу „Хіміко-екологічний ліцей”, м. Дніпропетровськ (довідка № 120/02-04 від 25.09.2014 р.); Свердловського ліцею Луганської області (довідка № 347 від 16.08.2013 р.); районного Будинку дитячої та юнацької творчості, м. Богородчани Івано-Франківської області (довідка № 14 від 03.05.2013 р.); міського центру дитячої та юнацької творчості, м. Васильків Київської області (довідка № 16 від 07.05.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові положення та результати, які становлять суть дисертації, отримані автором самостійно.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження обговорювали на засіданнях кафедр загальнотехнічних дисциплін та теорії і методики технологічної освіти, креслення та комп’ютерної графіки Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (2008–2014 рр.), а також їх доповідали на науково-практичних конференціях та науково-методичних семінарах різного рівня, а саме: на науково-практичному семінарі з міжнародною участю „Актуальні проблеми початкової школи в сучасних умовах” (Коломия, Коломийський інститут Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 08–09 грудня 2011 р.); звітній науковій конференції Інституту педагогіки АПН України „Зміст і технології шкільної освіти” (Київ, Інститут педагогіки АПН України, 30–31 березня 2005 р.); Всеукраїнській науково-методичній конференції „Проектна технологія: теорія, історія, практика” (Умань, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 20–21 квітня 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції „Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі” (Полтава, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка, 10 квітня 2012 р.).

Публікації. За результатами роботи опубліковано 16 наукових праць, з них 6 у фахових наукових періодичних виданнях і збірниках з Переліку наукових фахових видань України, а одна у міжнародному фаховому науковому виданні.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (312 найменувань) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 194 сторінки, що містять 10 рисунків та 15 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, проаналізовано загальний стан розробленості у теорії та практиці навчання учнів українського писанкового розпису в умовах загальноосвітньої школи, визначено об'єкт, предмет, мету й основні завдання дослідження, викладено вихідні методологічні та теоретичні положення, відібрано методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість роботи, наведено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження.

У **першому розділі** „*Теоретико-методичні аспекти формування творчої ініціативи школяра у процесі навчання українського писанкового розпису*” здійснено ретроспективний і морфологічний аналізи традиційного мистецтва писанкарства у контексті формування творчої особистості, з'ясований культурно-освітній та педагогічний потенціал цього виду декоративного мистецтва і на цій основі спроектовано методичну модель формування творчої ініціативи учня у процесі навчання українського писанкового розпису в умовах основної загальноосвітньої школи.

Аналіз численних літературних джерел, які ґрунтуються на глибокому вивченні художньо-матеріальної культури українців, дає підставу стверджувати, що мистецтво писанкового розпису за свою багатовікову історію накопичило не лише значний художньо-естетичний потенціал, а й виробило невичерпний досвід передачі мистецьких і практичних знань й умінь від покоління до покоління, шляхів формування творчого ставлення до навколишньої дійсності. Історико-культурні, етнографічні, художньо-стильові особливості, локальна своєрідність і самобутність мистецтва українського писанкового розпису є продуктивним підґрунтям формування і розвитку якостей творчої особистості, передовсім спеціальних здібностей, необхідних для якісного оволодіння цим видом декоративного мистецтва, та творчої ініціативи.

У педагогічній теорії проблема формування творчої ініціативи учнів у процесі художньо-трудової діяльності досі залишається недостатньо вивченою, складною і суперечливою. Ефективність її розв'язання залежить від правильного вибору теоретико-методологічної стратегії та науково-методичної тактики організації творчого процесу на уроках трудового навчання в загальноосвітній школі. Аналіз психолого-педагогічних праць дав можливість розглядати творчу ініціативу учня

основної школи з писанкарства як інтегративну якість особистості, яка проявляється в здатності до проектування творчого середовища у мистецтві писанкового розпису, уможливує досягнення майстерності виконання традиційних і сучасних технік писанкарства та забезпечує потребу учнів в етнокультурній самореалізації. Сутність творчої ініціативи школяра виявляється в єдності і взаємопроникненні емотивного, когнітивного та діяльнісного компонентів.

Художньо-трудова діяльність як форма і чинник прояву творчої ініціативи школярів, забезпечує набуття ними досвіду створення творів декоративного мистецтва (писанок), які вирізняються оригінальністю і суб'єктивною новизною розробки орнаментальних композицій, використовуваних технік декорування, естетичного оформлення готових творів писанкового розпису тощо. Створення нового стилізованого образу, розроблення модерного знаку-символу на основі традиційного, нестандартне розв'язання технологічної проблеми, пов'язаної з використанням сучасних матеріалів, – невід'ємні складові майстерності школяра, які стимулюють прояв його творчої ініціативи.

Потенційні можливості українського писанкового розпису у формуванні творчої ініціативи учня конкретизують у вигляді таких положень:

1) художньо-трудова діяльність школяра у галузі писанкарства, будучи як самостійною, так і коригованою вчителем технологій, пов'язана з працею інших учнів, завдяки чому здійснюється обмін творчим досвідом, видами, художніми техніками писанкового розпису; учень розглядається як партнер учителя, тому їхня співтворчість ґрунтується на ініціативі учня й освітній діяльності педагога та супроводжується розв'язуванням навчальних завдань проблемного характеру із використанням самостійно набутих знань на практиці, конструюванням задуму, створенням писанкового орнаменту та реалізацією його в матеріалі;

2) зміст варіативної складової програми „Український писанковий розпис” забезпечує створення розвивального навчально-виховного середовища, в якому максимально реалізуються здібності школяра, необхідні для творчої художньо-трудової діяльності, а також проявляються активність, самостійність та ініціатива;

3) творча художньо-трудова діяльність учнів на уроках трудового навчання інтегрує оптимальні методи та форми диференціації й індивідуалізації навчання, сприяє „народженню” в індивідуальному досвіді кожного учня оригінального задуму, ідеї щодо створення орнаментальної композиції, а також оптимального способу втілення її у декоративному виробі – писанці;

4) перетворення характеру художньо-трудової діяльності здійснюється на основі поступового переходу від навчального завдання (орієнтована діяльність) до навчальних дій (виконавська діяльність), а також від активної художньо-трудової діяльності до позиції активного суб'єкта цього творчого процесу;

5) зміна суб'єктної позиції школяра зумовлена саморегуляцією навчання та супроводжується інтуїцією, фантазією, уявою, творчим мисленням, підвищеною сприйнятливістю, емоційністю й ініціативністю.

Аналіз базових теоретико-методологічних засад художньо-трудової діяльності учнів дає змогу стверджувати, що ефективне формування творчої ініціативи учня можливе завдяки реалізації комплексу педагогічних умов, а саме: створення вчителем емоційно-педагогічних ситуацій, спрямованих на збагачення особистісно-творчого досвіду, актуалізацію міжособистісної взаємодії, підтримання інтересу до різних художніх технік писанкового розпису; стимулювання рефлексії учнів, яка розширює можливість усвідомлення себе активним суб'єктом творчої діяльності у мистецтві писанкового розпису; проектування і реалізація індивідуальної художньо-трудової траєкторії учня, сприятливої для формування його творчої ініціативи з писанкарства.

Запропоновані педагогічні умови, утворюючи систему зовнішньої і внутрішньої детермінації творчої художньо-трудової діяльності, діють ефективно за їх комплексного використання, а успішність їх реалізації залежить від можливостей конкретного загальноосвітнього навчального закладу. Цілісність навчально-виховного процесу у галузі писанкарства досягається за умов реалізації педагогічних принципів, які забезпечують ефективність і динамізм досліджуваного процесу, а також завдяки взаємозв'язку всіх структурних компонентів, що несуть певне функціональне навантаження і спрямовані на отримання кінцевого результату.

Спроектowana методична модель формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі має структурну організацію та морфологічно подана у двох підсистемах. Перша підсистема містить цільовий компонент, представлений конкретною, перспективною та оперативною цілями; методологічні підходи і принципи; структуру творчої ініціативи (емотивний, когнітивний, діяльнісний компоненти); етапи формування (цільовий, організаційно-діяльнісний, результативно-рефлексивний); критерії та рівні сформованості творчої ініціативи учня (високий, достатній, низький); педагогічні умови. Друга підсистема характеризує розвивальне навчально-виховне середовище, детерміноване змістовно-технологічними аспектами творчої художньо-трудової діяльності у царині українського писанкового розпису (рис. 1).

У другому розділі „Зміст навчання українського писанкового розпису та методика формування у школярів творчої ініціативи” спроектовано структуру та зміст навчання учнів 5–9 класів за варіативним модулем „Український писанковий розпис”, а також розроблена методика навчання писанкарства і формування їхньої творчої ініціативи у процесі цієї художньо-трудової діяльності.

Аналіз типових програм з трудового навчання для 5–9 класів, а також з вивчення різних видів народних художніх ремесел показав, що часто їх розробляли без дотримання єдиних концептуальних підходів до структурної побудови, недостатньо враховували дидактичні принципи і вимоги до відбору змісту, ігнорували міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки, не виконували логічного поділу змісту на інваріантну та варіативну складові тощо. Тому проектували зміст навчання варіативного модуля „Український писанковий розпис” з дотриманням

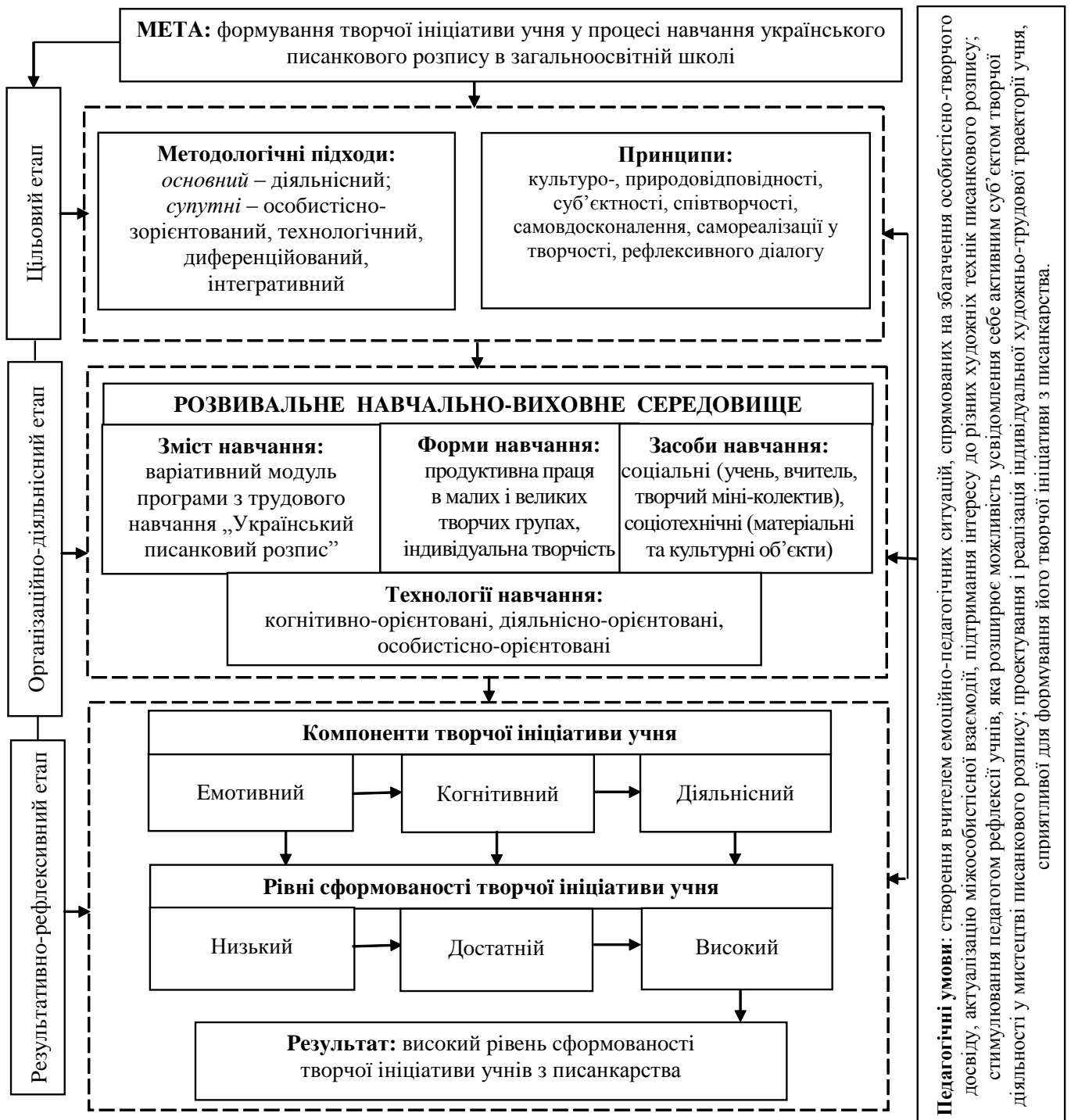

Рис. 1. Методична модель формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі.

низки дидактичних принципів (науковості, цілісності, відкритості, актуальності, інваріантності та варіативності, генералізації знань, логічності, достатності тощо) і комплексних критеріїв відбору інформаційно-змістового матеріалу. Їх неухильне дотримання дозволило об'єктивно визначити склад художньо-трудова знань й умінь, виявити найлогічнішу послідовність їх фіксації для реалізації на практиці, а також сприяло досягненню кінцевого результату – формуванню високого рівня творчої ініціативи школярів.

Під час проектування змісту варіативного модуля „Український писанковий розпис” програми з трудового навчання для 5–9 класів враховували таке: можливість залучення учнів під час занять з писанкарства до історико-культурної спадщини і традицій українського народу; вплив цього виду декоративного мистецтва на формування в учнів основної школи психомоторних, пізнавальних і спеціальних здібностей та творчої ініціативи; поєднання занять писанкарством з іншими навчальними предметами (малюванням, історією, природознавством тощо); цінність цього виду декоративного мистецтва з погляду формування етнокультурної самоідентичності й організації виховного процесу на засадах любові до усього національного, українського; позитивний вплив занять з писанкарства на фізичний і розумовий розвиток школярів; орієнтування змісту на розвиток образного мислення, фантазії та креативності під час створення писанкових орнаментів; оволодіння учнями художньо-трудохими вміннями й навичками різних технік писанкового розпису; можливість організації занять з урахуванням матеріально-технічної бази, санітарно-гігієнічних норм і вимог до обладнання майстерень та безпеки праці учнів.

Метою навчання українського писанкового розпису є набуття школярами історико-культурних та мистецьких знань, художньо-трудохих умінь і навичок, формування стійкого інтересу до цього виду декоративного мистецтва і загалом до творчого процесу, розвиток спеціальних здібностей, виховання естетичного смаку та бережливого ставлення до народних традицій, рідної природи тощо. Головні завдання навчання писанкового розпису такі: 1) розкрити перед учнями роль і місце декоративно-ужиткового мистецтва в духовно-культурному житті українського народу; прищепити любов до традиційних видів народних художніх ремесел і промислів; 2) виховати загальну художню культуру та розвинути естетичний смак; 3) удосконалити психомоторні, пізнавальні та творчі здібності, уміння самостійно створювати орнаментальні композиції з використанням як локальних традицій, так і стилізованих природних явищ, об’єктів сучасного предметного світу тощо; 4) навчити практичних навичок і технологічних прийомів виготовлення різноманітних видів писанок; 5) розвинути стійкий інтерес до народних художніх ремесел; 6) сформувати творчу ініціативу як головну інтегративну якість особистості, що спонукає школяра до самостійності, самовираження, самореалізації у вільній творчій формі, зумовлює новизну, унікальність, неповторність, оригінальність характеру його художньо-трудохого діяльності.

Зміст варіативного модуля „Український писанковий розпис” пройшов широке обговорення й експертне оцінювання та був рекомендований Міністерством освіти і науки України для вивчення у 5–9 класах загальноосвітньої школи. Запропонований варіативний модуль уможливив багатоаспектну диференціацію й індивідуалізацію творчої художньо-трудохого діяльності через зміну рівнів складності навчальних завдань (від репродуктивно-виконавської й активно-виконавської до самостійної та творчо-самостійної), а також урізноманітнив характер навчання школярів мистецтву писанкового розпису.

Упродовж багатьох років апробована й удосконалена авторська методика навчання школярів мистецтву писанкового розпису та формування їхньої творчої ініціативи, використовували дидактичну схему розвитку художньо-трудовак знань, умінь і творчих здібностей школярів, а також упродовжували комплекс педагогічних умов, який виступив у ролі механізму взаємодії підсистем творчої художньо-трудовак діяльності та компонентів формування творчої ініціативи учнів. Запровадження комплексу педагогічних умов зумовило оновлення науково-методичного забезпечення, активізацію навчально-пізнавального досвіду учнів, удосконалення матеріально-технічної бази, актуалізувало педагогічний потенціал художньо-трудовак діяльності в контексті формування творчої ініціативи учнів. Творча художньо-трудова діяльність здійснювалася у межах поглибленого оволодіння учнями 5–9 класів мистецтвом писанкового розпису. Зокрема, вона передбачала послідовне вивчення історико-культурних, етнографічних, художньо-стильових особливостей, локальних відмінностей символіки та семантики елементів і мотивів писанкового розпису, розробку індивідуальних проектів орнаментальних композицій та втілення їх на поверхні яйця за допомогою різних декоративних технік, які разом з організацією виставок, конкурсів творчої майстерності, етнофестивалів, майстер-класів тощо свідчили про високий рівень сформованості в учнів творчої ініціативи. Запропоновані технологічні аспекти реалізації змісту, методики та комплексу педагогічних умов сприяли ефективному функціонуванню і динамічному розвитку системи формування творчої ініціативи учня в художньо-трудовак діяльності.

У **третьому розділі** „Дослідно-експериментальна перевірка ефективності формування творчої ініціативи школярів у процесі навчання українського писанкового розпису” розроблена програма експериментального дослідження, яка містить завдання, етапи, методику проведення і засоби діагностування; проаналізовані й узагальнені результати етапів дослідно-експериментальної роботи, сформульовані висновки та розроблені методичні рекомендації вчителям, які навчають школярів мистецтву українського писанкового розпису.

Експериментальне дослідження формування творчої ініціативи школярів у процесі навчання українського писанкового розпису передбачало всебічне вивчення за допомогою наукових методів цього педагогічного феномену для отримання максимально ефективних результатів, а також переконливо доведених і корисних для педагогічної науки та практики узагальнень і висновків. Для цього була розроблена програма дослідно-експериментального дослідження, яка виконувала стрижневу роль, регламентуючи етапи підготовки, організації та виконання педагогічного експерименту, зумовлювала її змістовну цінність й забезпечувала якість і надійність отриманих результатів.

Концептуальним підґрунтям дослідження стало положення про те, що навчання учнів 5–9 класів українського писанкового розпису та формування їхньої творчої

ініціативи – це важлива складова навчально-виховного процесу в основній загальноосвітній школі, яка ґрунтується на засадах демократизації, гуманізації та гуманітаризації, спрямована на формування мистецтєвських, художньо-проектних, техніко-технологічних знань й умінь, сприяє розкриттю творчого потенціалу особистості, стимулюванню ініціативності школярів. Це навчання ґрунтується на національній історико-культурній спадщині, узгоджується зі структурою і змістом освітньої галузі „Технології” та передбачає формування в умовах загальноосвітньої школи творчої особистості з високим рівнем активності, самостійності й ініціативності.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася впродовж 2006–2014 рр. на базі ЗОШ № 6 у місті Коломия Івано-Франківської області, а окремі аспекти дослідження уточнювалися в ЗОШ I–III ступенів у смт. Рокитне Рівненської області, ЗОШ I–III ступенів № 11 у м. Вінниця та районному Будинку дитячої та юнацької творчості м. Богородчани Івано-Франківської області. На різних етапах експериментального дослідження брали участь 270 учнів 5–9 класів, 12 викладачів педагогічних ВНЗ, 29 учителів технологій та керівників художньо-прикладних гуртків і студій позашкільних навчальних закладів Івано-Франківської та Львівської областей. На формувальному етапі педагогічного експерименту залучили 106 школярів, з них: 52 навчалися в експериментальних класах (ЕК), 54 – в контрольних (КК).

Відповідно до системного підходу, дослідно-експериментальну перевірку виконували у три етапи, кожному з яких відповідав певний тип експерименту: констатувальний етап дозволив виявити реальний стан досліджуваної проблеми в загальноосвітніх навчальних закладах, що входили у базу експериментального дослідження, а також визначити умови і можливості її розв’язання; під час реалізації формувального етапу педагогічного експерименту уточнювали правильність припущень щодо способів і засобів розв’язання досліджуваної проблеми, що дозволило виявити педагогічні умови ефективного формування творчої ініціативи учнів, навести зміст навчання школярів писанкового розпису і запропонувати авторську методику навчання писанкарству та формування досліджуваної властивості особистості; основними завданнями контрольного етапу педагогічного експерименту стала перевірка обґрунтованості теоретичних висновків, їх коригування й уточнення, узагальнення та підготовка рекомендацій.

Досліджували рівень сформованості творчої ініціативи школярів у природних умовах художньо-трудової діяльності за розробленою програмою діагностування (табл. 1), в якій провідними методами виступали системний і рівневий аналіз, а інтеграція цих методів дала змогу виявити ці рівні за основними її компонентами – емотивним, когнітивним і діяльнісним. Критеріями сформованості творчої ініціативи виступили знання (історико-культурні, мистецтєвські, техніко-технологічні) та художньо-трудові вміння, мотивація творчих досягнень, емоційно-ціннісне ставлення до пізнання і творчості, захопленість нею у царині писанкового розпису, задоволеність її результатом, а різна ступінь їх прояву визначала високий, достатній і низький рівні сформованості в учнів творчої ініціативи.

Програма діагностування рівня сформованості творчої ініціативи
учнів у процесі навчання українського писанкового розпису

Компоненти	Критерії	Параметри	Засоби діагностування
Емотивний	Мотиви	Мотив досягнень у творчій діяльності, захопленість творчим пошуком у царині мистецтва писанкового розпису	Адаптована методика М. Лук'янової та Н. Калініної, участь у заходах, спостереження
	Емоційно-ціннісне ставлення	Емоційно-ціннісне ставлення до результатів творчості, задоволеність процесом створення традиційних і сучасних писанок	Методика Л. Дорфмана „Емоційне полотно”, спостереження
Когнітивний	Знання	Повнота засвоєння змісту історико-культурної, мистецтвознавчої, техніко-технологічної інформації з писанкарства; обсяг і міцність засвоєних понять і положень	Анкети, дидактичні тести, експертне оцінювання творчих робіт учнів
Діяльнісний	Уміння	Повнота і міцність оволодіння художньо-трудовими вміннями з розробки писанкових орнаментів та виконання технік писанкового розпису	Анкети, дидактичні тести, експертне оцінювання творчих робіт

Констатувальний етап педагогічного експерименту показав, що існуюча система художньо-трудової підготовки учнів основної школи недостатньо ефективно впливає на формування у них творчої ініціативи. Порівняння середніх показників сформованості творчої ініціативи учнів контрольних і експериментальних класів на початку формувального етапу педагогічного експерименту свідчить, що значна частина школярів знаходиться на достатньому рівні розвитку – 52,25%, при цьому лише 11,45% учнів було віднесено до високого та 41,8% – до низького рівнів розвитку досліджуваної властивості особистості. Це

підтвердило необхідність реалізації експериментальної програми формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису.

Аналіз узагальнених результатів формувального етапу в експериментальних класах свідчить про зростання впродовж 2009–2013 рр. кількості учнів, які знаходилися на достатньому і високому рівнях сформованості творчої ініціативи (рис. 2). Ці дані дозволили спрогнозувати перспективу зростання рівня сформованості творчої ініціативи у процесі художньо-трудової діяльності, що й підтвердилося під час виконання різних етапів педагогічного експерименту.

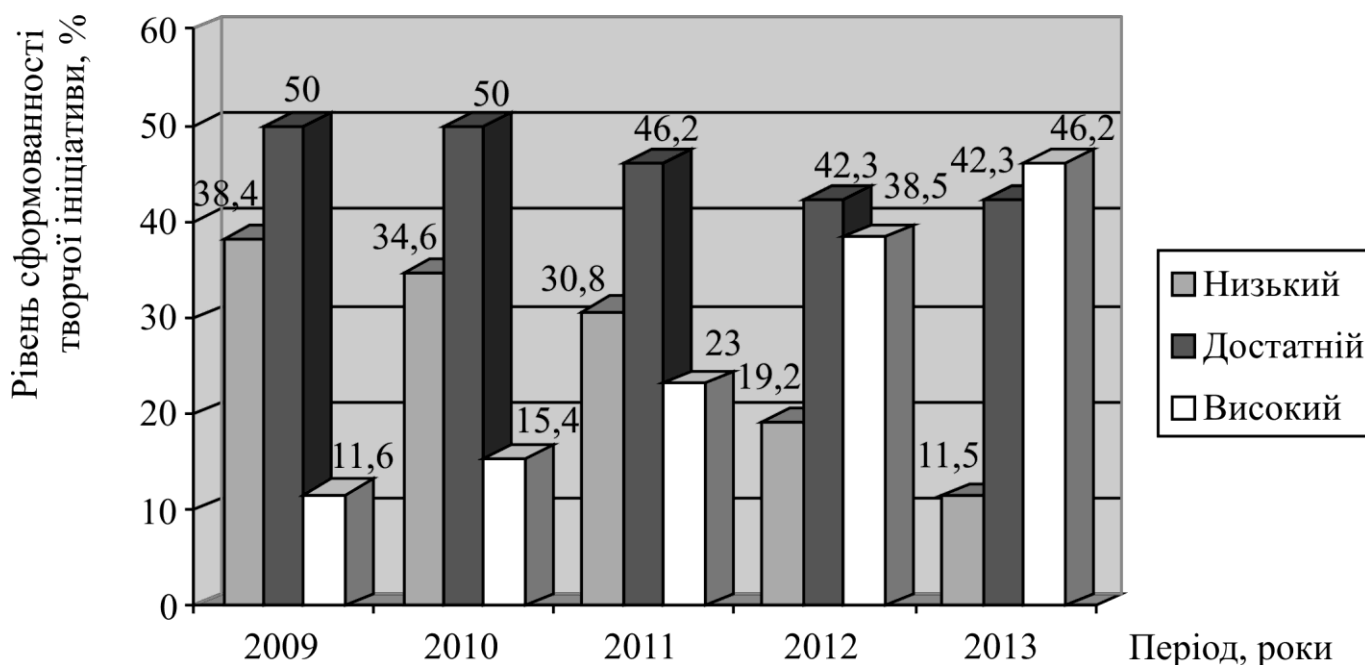

Рис. 2. Динаміка формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису в експериментальних класах.

Для оцінки динаміки формування в учнів творчої ініціативи визначали абсолютний приріст рівнів її сформованості за навчальними роками на формувальному етапі педагогічного експерименту, абсолютний приріст від початку дослідно-експериментальної роботи до її завершення, а також розраховували коефіцієнт ефективності використання змісту авторської методики та комплексу педагогічних умов. Щоб простежити динаміку формування творчої ініціативи учнів у навчальній діяльності, використовували такі показники: середній показник (СР) сформованості творчої ініціативи учнів, який відображав кількісну оцінку (обчислювали за методикою Н. Рязова); абсолютний приріст (АП) сформованості творчої ініціативи учнів, який відображав різницю початкового та кінцевого значення досліджуваного показника; коефіцієнт ефективності (Ке), який визначали за методикою, запропонованою О. Киверялгом.

Зміни в рівнях прояву та результати формування творчої ініціативи учнів порівнювали з показниками критеріїв творчої ініціативи. Для встановлення залежності між зміною рівня сформованості творчої ініціативи та реалізацією змісту

авторської методики і комплексу педагогічних умов на завершальному етапі дослідно-експериментальної роботи порівняли результати формування творчої ініціативи учнів експериментальних і контрольних класів (табл. 2).

Результати формувального етапу педагогічного експерименту свідчать про зростання рівня сформованості творчої ініціативи учнів експериментальних і контрольних класів у процесі навчання українського писанкового розпису. Зокрема, кількість учнів експериментальних класів, які знаходилися на низькому рівні, зменшилася на 26,9 %, а в контрольних класах лише на 11,1 %. За високим рівнем сформованості творчої ініціативи в експериментальних класах відзначили трикратне збільшення показника приросту, який наприкінці експерименту становив 34,6 % (для порівняння у контрольних класах приріст лише 3,7 %). Отримані результати також свідчать про значне зростання середнього показника в експериментальних класах порівняно з контрольними. Так, в експериментальних класах абсолютний приріст за середнім показником рівня сформованості в учнів творчої ініціативи зріс на – 0,55, а в контрольних – на 0,19. Це дозволяє зробити висновок про те, що в учнів контрольних класів формування творчої ініціативи, перехід на вищий рівень її сформованості, відбувалося значно повільніше.

Таблиця 2

Результати перевірки ефективності дослідно-експериментальної роботи з формування в учнів творчої ініціативи

Класи	Етап	Рівні						СР	Ке
		низький		достатній		високий			
		к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%		
ЕК	на початку	20	38,4	26	50,0	6	11,6	1,73	0,97
	наприкінці	6	11,5	22	42,3	24	46,2	2,28	1,16
КК	на початку	18	33,3	26	48,1	10	18,6	1,77	–
	наприкінці	12	22,2	30	55,5	12	22,3	1,96	–

Відомо, що педагогічні вимірювання, виконані за допомогою різних анкет, тестів, контрольних завдань, аналізу даних експертів тощо, супроводжуються певною похибкою, зумовленою недосконалістю діагностичного інструментарію й іншими обставинами, пов'язаними з перебігом та умовами проведення цих вимірювань. Звідси слід говорити про ймовірнісний характер педагогічного дослідження, тому було важливо довести статистичну достовірність отриманих результатів. Для цього використовували непараметричний критерій Пірсона (χ^2), за допомогою якого перевірили гіпотезу про рівність ймовірностей набуття учнями „високого”, „достатнього” і „низького” рівнів за визначеними показниками

емотивного, когнітивного та діяльнісного компонентів творчої ініціативи на початку і наприкінці педагогічного експерименту. З імовірністю 0,99 отримані значення більші за табличні, тому нульова гіпотеза була заперечена, а прийнята альтернативна, яка підтвердила, що формування творчої ініціативи учнів відбувається успішніше за реалізації удосконаленого змісту варіативного модуля „Український писанковий розпис”, запровадження авторської методики навчання писанкарству, а також плануванню, організації та здійсненню творчої художньо-трудої діяльності. Крім цього, важлива реалізація педагогічних умов, які сприяли підвищенню ефективності формування творчої ініціативи учнів. Отже, виявлена пряма залежність впливу вищезазначених експериментальних чинників на формування творчої ініціативи учня у процесі навчання українського писанкового розпису в основній загальноосвітній школі.

Результати дослідно-експериментальної роботи свідчать, що система формування творчої ініціативи учнів у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі ґрунтується на принципах природовідповідності, культуровідповідності, суб'єктності, співтворчості, самовдосконалення, самореалізації, готовності до відповідальних дій, рефлексивного діалогу та правилах реалізації цих принципів. Аналіз результатів дослідження підтвердив існування залежності між творчою художньо-трудою діяльністю в галузі українського писанкового розпису, оптимальним використанням її педагогічного потенціалу в контексті формування творчої ініціативи учнів і позитивною динамікою сформованості досліджуваної властивості особистості.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено обґрунтування і вирішення важливої науково-практичної задачі, яка полягає у формуванні в учнів основної школи творчої ініціативи у процесі навчання українського писанкового розпису. У результаті виконання роботи отримані такі основні результати.

1. Актуальність дослідження проблеми формування творчої ініціативи учнів у художньо-трудої діяльності зумовлена змінами, що відбуваються в соціально-економічному та історико-культурному житті суспільства. Освіта є одним із головних чинників соціального прогресу, а швидкість, з якою оновлюються знання, спонукає її як цілісну систему навчання, виховання і розвитку впливати на формування самодостатньої, вільної особистості, здатної здійснювати ефективну діяльність, постійно проявляючи самостійність і творчу ініціативу. У дослідженні творча ініціатива учня основної школи розглядається як інтегративна якість особистості, що проявляється у здатності до проектування творчого середовища у мистецтві писанкового розпису, уможливорює досягнення майстерності виконання традиційних і сучасних технік писанкарства та забезпечує потребу учнів в етнокультурній самореалізації. Ця творча ініціатива учня проявляється в діях

суб'єкта навчання, які випереджають зовнішні вимоги, спонукають до самостійності, самовираження, самореалізації у вільній творчій формі, зумовлюють прояв новизни, унікальності, неповторності, оригінальності та майстерності у царині українського писанкового розпису. Вивчення формування творчої ініціативи учня основної школи з писанкарства як невід'ємної складової становлення творчої особистості ставить перед педагогічною наукою завдання пошуку нових підходів до відбору змісту, форм, методів, засобів, педагогічних технологій задля реалізації цього важливого завдання.

2. Аналіз сучасних педагогічних концепцій показав, що творча продуктивна діяльність сприяє формуванню внутрішнього духовного світу дитини, перетворення різнорідних якостей, різноспрямованих імпульсів й енергій в образ свідомо діючої, соціально відповідальної креативної особистості. З іншого боку, творча художньо-трудова діяльність у галузі українського писанкового розпису, як форма прояву творчої ініціативи, забезпечує набуття учнем власного досвіду створення творів мініатюрного декоративного мистецтва (писанок), що відрізняються оригінальністю і суб'єктивною новизною. Рівень сформованості творчої ініціативи учня визначає якісні характеристики творчої художньо-трудової діяльності (від репродуктивно-виконавської й активно-виконавської до самостійної та творчо-самостійної). Доведено, що мистецтво українського писанкового розпису володіє значними потенційними можливостями у формуванні творчої ініціативи учнів. Використання цього освітньо-культурного потенціалу за дотримання основних дидактичних принципів і врахування вікових доміант розвитку особистості сприяє ефективному розв'язанню завдання формування в учнів творчої ініціативи з писанкарства.

3. Результати дослідження дають підстави стверджувати, що формування в учнів творчої ініціативи успішно діє та дає можливість прогнозувати її подальший розвиток за умов: дотримання методологічних підходів (діяльнісного, особистісно зорієнтованого, технологічного, диференційованого, інтегративного) і принципів (культуровідповідності, природовідповідності, суб'єктності, співтворчості, самовдосконалення, самореалізації у творчості, рефлексивного діалогу тощо), а також правил їх здійснення; реалізації змісту трудового навчання учнів 5–9 класів за варіативним модулем „Український писанковий розпис”, який враховує основні дидактичні принципи (науковості, доступності, свідомості, активності, наступності, індивідуальної творчості тощо); упровадження авторської методики навчання мистецтву писанкового розпису, яка забезпечує високий рівень художньо-трудової підготовки школярів та сформованості їхньої творчої ініціативи; використання комплексу педагогічних умов, що сприятиме ефективності формування творчої ініціативи (створення вчителем емоційно-педагогічних ситуацій, спрямованих на збагачення особистісно-творчого досвіду, актуалізацію міжособистісної взаємодії, підтримання інтересу до різних художніх технік писанкового розпису; стимулювання педагогом рефлексії учнів, яка розширює можливість усвідомлення себе активним суб'єктом творчої діяльності у мистецтві писанкового розпису;

проектування і реалізація індивідуальної художньо-трудової траєкторії учня, сприятливої для формування його творчої ініціативи з писанкарства); урахування логіки взаємодії процесу формування творчої ініціативи учнів та творчої художньо-трудової діяльності за такими типами: постійна взаємодія, взаємопроникнення, проєктивний зв'язок.

4. У результаті педагогічного дослідження визначили: етапи формування творчої ініціативи учня у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі (цільовий, організаційно-діяльнісний, результативно-рефлексивний); структурні компоненти творчої ініціативи учня (емотивний, когнітивний, діяльнісний); критерії (сформованість мотивів досягнень у творчій художньо-трудої діяльності, захопленість творчим пошуком, емоційно-ціннісне ставлення до пізнання та творчості, задоволеність перебігом і результатами творчого процесу; знання й уявлення про сутність творчої художньо-трудої діяльності, її роль в житті людини, про етапи та способи творчого процесу, знання основ графічної, художньо-проектної грамоти, традиційних і сучасних технологій виготовлення писанок тощо; уміння самостійно ставити творчу мету, планувати і самоконтролювати творчу художньо-трудова діяльність; здійснювати рефлексію цієї діяльності, створювати образи, імпровізувати, концентрувати увагу, використовувати прийоми і способи інтелектуальної та практичної діяльності) та рівні сформованості творчої ініціативи учнів (низький, достатній, високий).

5. Результати завершального етапу педагогічного експерименту об'єктивно підтвердили ефективність змісту навчання учнів 5–9 класів за варіативним модулем „Український писанковий розпис” та дієвість авторської методики, яка передбачала чітке дотримання дидактичної схеми розвитку мистецьких і техніко-технологічних знань, художньо-трудоих умінь, а також комплексу педагогічних умов, який виявився необхідним і достатнім для підвищення ефективності формування в учнів ініціативи.

Таким чином, результати дослідження підтвердили правомірність висуненої гіпотези: виявлено й експериментально доведено, що актуалізація потенційних можливостей українського писанкового розпису, використання змісту варіативного модуля „Український писанковий розпис”, авторської методики та педагогічних умов забезпечує позитивну динаміку у формуванні творчої ініціативи учнів з писанкарства.

Виконане дослідження не претендує на вичерпний аналіз означеної проблеми. Залишаються актуальними питання вивчення педагогічних можливостей системи позашкільної освіти у формуванні творчої ініціативи дітей; педагогічне стимулювання формування творчої ініціативи учнів різних вікових груп; ціннісних орієнтацій учнів засобами народного декоративно-ужиткового мистецтва; здійснення дидактично обґрунтованого відбору об'єктів творчої художньо-трудої діяльності тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, у закордонних періодичних виданнях:

1. *Stadnik S.* Technology of teaching 5–9 grades pupils to Ukrainian Easter egg painting / Svetlana Stadnik // *Stredoevropský vestník pro vedu a výzkum: pedagogika: Central European Journal for science and research.* – Praga, 2014. – № 5 (7). – P. 71–77.

Праці у наукових фахових виданнях:

2. *Стадник С.* Педагогічний взаємозв'язок творчої ініціативи і художньо-трудової діяльності учнів у процесі вивчення мистецтва писанкового розпису [Електронний ресурс] / С. Стадник // *Теорія та методика управління освітою.* – 2014. – №3 (14). – Режим доступу <http://tme.umo.edu.ua/docs/16/12.pdf>

3. *Стадник С.С.* Педагогічна система формування творчої ініціативи школяра у процесі вивчення українського писанкового розпису / С.С. Стадник // *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. праць Інституту обдарованої дитини НАПН України.* – К.: Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2014. – Вип. 2(13). – С. 63–69.

4. *Стадник С.С.* Вивчення основ українського писанкарства як засіб формування творчої особистості школяра / С.С. Стадник // *Трудова підготовка в закладах освіти.* – 2014. – № 6 (122). – С. 25–29.

5. *Стадник С.С.* Традиції писанкового розпису на уроках трудового навчання / С.С. Стадник // *Трудова підготовка в закладах освіти.* – 2006. – № 3. – С. 29–32.

6. *Стадник С.С.* Духовність і культура українців бере початок з писанки / С.С. Стадник // *Молодь і ринок: щоквартальний науково-педагогічний та економічний журнал.* – 2006. – № 1 (16). – С. 136–138.

7. *Стадник С.С.* Великдень – миле свято: сценарій проведення свята Великодня / С.С. Стадник // *Рідна школа.* – 2001. – № 4. – С. 25–26.

Наукові праці апробаційного характеру:

8. *Стадник С.С.* Писанковий розпис / С.С. Стадник // *Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання. 5–9 класи / Укл.: В.М. Мадзігон, Г.Є. Левченко, Л.І. Денисенко, Г.А. Кондратюк та ін.* – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 237–241.

9. *Стадник С.С.* Писанкарство / С.С. Стадник // *Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Трудове навчання. 8–11 класи / Укл.: Н.І. Боринець, О.П. Гнеденко, Л.І. Денисенко, Г.Є. Левченко та ін.* – К.: Шкільний світ, 2001. – С. 90–96.

10. *Стадник С.С.* Особливості методики навчання учнів 5–9 класів писанковому розпису / С.С. Стадник // *Зміст і технології шкільної освіти: звітна*

наук. конф. Інституту педагогіки АПН України, 30-31 бер. 2005 р.: зб. праць. – К.: Педагогічна думка, 2005. – С. 41–42.

11. *Стадник С.С.* Єдність естетичного та трудового виховання у процесі навчання писанкарству молодших школярів / С.С. Стадник // Наук.-метод. зб. Коломийського педагогічного коледжу Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. – Коломия: Коломийський педагогічний коледж Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, 2002. – Вип. 4. – С. 111–116.

12. *Стадник С.С.* Особливості технології травлення яєць / С.С. Стадник // Трудове навчання у школі. – 2014. – № 22 (106). – С. 23–28.

13. *Стадник С.* Особливості технології травлення яєць для розпису писанок / Світлана Стадник // Актуальні проблеми початкової школи в сучасних умовах: наук.-практ. сем. з міжнар. участю, 08–09 груд. 2011 р.: зб. праць. – Коломия: Коломийський педагогічний інститут Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, 2011. – С. 87–93.

14. *Стадник С.С.* Формування художньо-трудових знань та вмінь у процесі оздоблення яєць: навч.-метод. посібник / С.С. Стадник. – Коломия: [б.в.], 2002. – 24 с.: вкладки – 8 с.

15. *Стадник С.* Таємнича мова символів / Світлана Стадник, Галина П'ятничук. – Коломия: „Вік”, 2002. – 16 с.

16. *Стадник С.* Писанковий розпис / Світлана Стадник // Народне мистецтво. – 2003. – № 1, 2. – С. 56–57.

АНОТАЦІЯ

Стадник С.С. Формування в учнів основної школи творчої ініціативи у процесі навчання українського писанкового розпису. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання технологій. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, Київ, 2015.

Дисертація присвячена проблемі формування в учнів основної школи творчої ініціативи у процесі навчання українського писанкового розпису. У роботі з'ясовано потенційні можливості творчої художньо-трудової діяльності і на цій основі спроектована методична модель формування творчої ініціативи учня у процесі вивчення українського писанкового розпису. Теоретично обґрунтовано, розроблено й апробовано варіативний модуль „Український писанковий розпис” для 5–9 класів та авторська методика навчання, які забезпечують високий рівень сформованості в учнів творчої ініціативи.

Визначено комплекс педагогічних умов, який сприяє ефективності формування творчої ініціативи, зокрема: створення вчителем емоційно-педагогічних ситуацій, спрямованих на збагачення особистісно-творчого досвіду, актуалізацію міжособистісної взаємодії, підтримання інтересу до різних художніх технік писанкового розпису; стимулювання рефлексії учнів, яка розширює можливість усвідомлення себе активним суб'єктом творчої діяльності у царині мистецтва писанкового розпису; проектування і реалізація індивідуальної художньо-трудової траєкторії учня, сприятливої для формування його творчої ініціативи з писанкарства.

Виконано дослідно-експериментальну перевірку методичної моделі формування творчої ініціативи учня у процесі навчання українського писанкового розпису в загальноосвітній школі та ефективності педагогічних умов, змісту і методики реалізації її компонентів в умовах основної загальноосвітньої школи.

Ключові слова: трудове навчання, художньо-трудова підготовка, творча ініціатива, український писанковий розпис.

АННОТАЦИЯ

Стадник С.С. Формирование в учащихся основной школы творческой инициативы в процессе обучения украинской писанковой росписи. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения технологиям. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова, Киев, 2015.

Диссертация посвящена проблеме формирования в учащихся основной школы творческой инициативы в процессе обучения украинской писанковой росписи. В работе выяснены потенциальные возможности украинской писанковой росписи для формирования творческой инициативы учащегося основной школы в процессе художественно-трудовой деятельности и на этой основе спроектирована методическая модель. Теоретически обоснованы, разработаны и апробированы вариативный модуль „Украинская писанковая роспись” для 5–9 классов и авторская методика обучения, которые обеспечивают высокий уровень формирования у учащихся творческой инициативы.

Определен комплекс педагогических условий, который способствует эффективности процесса формирования творческой инициативы учащихся, в частности: создание учителем эмоционально-педагогических ситуаций, направленных на обогащение личностно-творческого опыта, актуализацию межличностного взаимодействия, поддержания интереса к разным художественным техникам писанковой росписи; стимулирования педагогом рефлексии учеников, которая расширяет возможность осознания себя активным субъектом творческой деятельности в сфере искусства писанковой росписи; проектирование и реализация индивидуальной художественно-трудовой траектории ученика, благоприятной для формирования его творческой инициативы в области писанковой росписи.

Спроектированная методическая модель формирования творческой инициативы учащегося в художественно-трудовой деятельности имеет структурную организацию и морфологически представлена в двух подсистемах: первая подсистема содержит целевой компонент, представленный конкретной, перспективной и оперативной целями; методологические подходы и принципы; структуру творческой инициативы (эмотивный, когнитивный, деятельностный компоненты); этапы процесса формирования (целевой, организационно-деятельностный, результативно-рефлексивный); критерии и уровни сформированности творческой инициативы ученика (высокий, достаточный, низкий); педагогические условия; вторая подсистема характеризует развивающую учебно-воспитательную среду, представленную содержательно-технологическими аспектами творческой художественно-трудовой деятельности в области украинской писанковой росписи.

Проведена опытно-экспериментальная проверка содержания и методики обучения учащихся украинской писанковой росписи в общеобразовательной школе, а также эффективность педагогических условий формирования творческой инициативы учащегося в художественно-трудовой деятельности.

Ключевые слова: трудовое обучение, художественно-трудовая подготовка, творческая инициатива, украинская писанковая роспись.

SUMMARY

Stadnik S.S. Development creative initiatives of comprehensive school pupils in the process of Ukrainian Easter egg painting teaching. – Manuscript.

The dissertation for completion of a scientific degree of the Candidate of Pedagogical Sciences, specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Technology Teaching. – Dragomanov National Pedagogical University, Kyiv, 2015.

The thesis is devoted to the problem of development creative initiatives of comprehensive school pupils in the process of Ukrainian Easter egg painting teaching. Pedagogical potential of applied and creative activity has been found and model project of development creative initiatives of comprehensive school pupils in the process of Ukrainian Easter egg painting teaching has been made on its base. We have theoretically justified, created and tested the variadic module of „Ukrainian Easter egg painting” for 5–9 forms and authorial teaching methods, which provide high level of pupils’ creative initiatives development.

The complex of pedagogical conditions has been determined, which promotes the process of efficient creative initiatives development. These conditions are: including a pupil into emotional and pedagogical tasks solving, which are directed to widen personal and creative experience, to update interpersonal cooperation, to maintain the interest for applied and creative activity; stimulation a pupil to come out to reflexive position by a teacher and this position varies the opportunities to estimate himself for a pupil as an active subject of applied and creative activity; project and realization of applied and creative pupil’s trajectory as a means of individualization in education.

The thesis makes investigative and experimental test of creative initiatives development system of comprehensive school pupils in the process of Ukrainian Easter egg painting teaching and its pedagogical conditions, content and methods of its realization in comprehensive school.

Key words: work teaching, applied and creative activity training, creative initiatives, Ukrainian Easter egg painting.